

Ang. Högsta domstolen mål B 3552-17

Riksåklagaren har beretts tillfälle att yttra sig i frågan om den livesändning för vilken EK har ådömts ansvar för grovt förtal kan ha omfattats av grundlagsskyddet enligt den s.k. webbsändningsregeln i 1 kap. 6 § första stycket andra meningen yttrandefrihetsgrundlagen (YGL).

Jag vill anföra följande

Inställning

Jag anser att den aktuella livesändningen inte omfattats av grundlagsskyddet enligt 1 kap. 6 § första stycket andra meningen YGL.

Bakgrund

EK har, såvitt nu är ifråga, dömts för grovt förtal enligt följande gärningsbeskrivning (tid och plats ej medtagna här).

EK har genom att filma och sända gärningarna i åtalpunkten 1 innehållande bland annat uttalandet från EK att ”de har sex” och ”jalla, det är action” eller ord med liknande innebörd samt genom att fortsätta filma och livesända timmarna efter gärningen ovan utsatt målsäganden för andras missaktning. Uppgiften var sådan att den kunde förväntas utsätta målsäganden för andras missaktning.

Brottet bör bedömas som grovt eftersom uppgiften genom sitt innehåll och den omfattning i vilken den blivit spridd var sådan att den kunde förväntas medföra allvarlig skada.

Försvårande omständigheter är vidare dels att målsägandens identitet röjdes genom att EK filmade och livesände under lång tid både under och efter våldtäkterna dels att delar av filmen spridits vidare och i tiden efter gärningen har spritts vidare på andra sociala medier på internet tillgänglig för alla med internetuppkoppling.

EK begick gärningen med uppsåt.

Grunderna för min inställning

Enligt 1 kap. 6 § första stycket YGL är grundlagen tillämplig på sändningar av radioprogram som är riktade till allmänheten och avsedda att tas emot med tekniska hjälpmedel. Av andra meningen i samma stycke följer att som sändningar av radioprogram avses även tillhandahållande till allmänheten på särskild begäran av direktsända eller inspelade program, om starttidpunkten

och innehållet inte kan påverkas av mottagaren (webbsändningsregeln). Detta innebär att direktsända webbprogram (hädanefter webbsändningar) omfattas av YGL i den mån de riktar sig till allmänheten (prop. 2001/02:74 s. 41 f).

Webbsändningsregeln tillkom, efter införandet av den s.k. databasregeln (1 kap. 9 § YGL), genom en lagändring som trädde ikraft den 1 januari 2003 (SFS 2002:909, prop. 2001/02:74).

Syftet med databasregeln (1 kap. 9 § YGL) är att göra det möjligt för massmedieföretagen att i yttrandefrihetsrättsligt skyddade former erbjuda allmänheten information också genom andra mer moderna medier än traditionella radio- och tv-sändningar (se prop. 1990/91:64, s. 65 ff. och s. 112). Regeln har ändrats flera gånger, bl.a. med anledning av teknikutvecklingen, och omfattar idag i huvudsak framställningar på internet. Det har i lagstiftningsärendena genomgående framhållits att det automatiska grundlagsskyddet enligt databasregeln är avsett att tillkomma de traditionella massmedieföretagen (se t.ex. prop. 2001/02:74, s. 45, 48 och 97 samt prop. 2009/10:81, s. 48).

Det var dock före införandet av webbsändningsregeln oklart om direktsändningar via internet under vissa förutsättningar skulle betraktas som radioprogram, och därmed omfattas av grundlagsskydd enligt huvudregeln (1 kap. 6 § första stycket första meningen YGL), eller om sändningarna skulle falla in under databasregeln. Regeringen ansåg att distinktionen mellan de två bestämmelserna är viktig, eftersom huvudregeln ger grundlagsskydd åt var och en, medan databasregeln endast ger skydd åt vissa aktörer (prop. 2001/02:74, s. 41). Webbsändningsregeln infördes därför just för att förtydliga att webbsändningar omfattas av grundlagsskydd enligt huvudregeln om radioprogram och således inte genom databasregeln (se a. prop. s. 42 och s. 97).

Webbsändningsregeln ändrades genom lagstiftning som trädde ikraft den 1 januari 2011 (SFS 2010:1349, prop. 2009/10:81). Syftet med ändringen var att klargöra dels att tillhandahållande till allmänheten på särskild begäran av webbsändningar som startar på tider som sändaren bestämmer faller in under webbsändningsregeln, dels att s.k. omodererade chatsidor faller utanför regeln. Vidare klargjordes att sändningar som omfattas av webbsändningsregeln är undantagna från databasregelns tillämpningsområde (a. prop. s. 47 f. och s. 65 f.).

Här kan dock nämnas att Justitiekanslern (JK) i ett beslut den 12 september 2017 (Dnr 4037-17-3.2) som gällde ifrågasatt yttrandefrihetsbrott som sin uppfattning angett att rättsläget när det gäller omfattningen av det automatiska grundlagsskyddet enligt databasregeln inte är klart. Enligt JK kan bestämmelserna utformning få till effekt att grundlagsskyddet kan komma att omfatta åtskilliga webbplatser som inte innehas av massmedieföretag och då

---

innebära en avsevärd utvidgning av det grundlagsskyddade området på internet.

Oaktat detta är en förutsättning för grundlagsskydd enligt såväl webb-sändnings- som databasregeln att innehållet (informationen) inte kan påverkas (ändras) av mottagaren. Hans-Gunnar Axberger har beträffande denna förutsättning uttalat bl.a. följande (Axberger, Yttrandefrihetsgrundlagarna 3:e uppl. 2017 s. 52).

Kommunikationen måste vara *enkelriktad*. Innehållet ska helt styras av avsändaren och får inte kunna påverkas av mottagaren. Det får som det heter i YGL 1:9 bara kunna ändras av den som driver verksamheten. Skälet till att grundlagsskyddet avgränsats på det sättet är att databasens utgivare inte kan hållas ansvarig för sådant som han eller hon saknar möjlighet att granska innan det publiceras. Denna avgränsning följer alltså huvudprincipen för yttrandefrihetsgrundlagarnas tillämpningsområde. Det betyder att interaktiva delar av internet, såsom sociala medier, inte kan omfattas av YGL.

Högsta domstolen har, när det gäller databasregeln, slagit fast att information som tillförs av en utomstående användare i anslutning till en grundlagsskyddad databas kan utgöra en egen databas i yttrandefrihetsgrundlagens mening (NJA 2014 s. 128).

Högsta domstolens majoritet uttalar i nämnda rättsfall när det gäller frågan om det varit möjligt för annan än den som driver verksamheten att ändra innehållet i en informationssamling följande (p. 8).

Frågan är då vad som krävs för att information som tillhandahålls allmänheten av en redaktion via internet ska anses utgöra fler än en databas. Såsom i 2007 års rättsfall får detta avgöras efter hur förhållandena naturligen uppfattas och inte t.ex. efter hur informationen i databasen är systematiserad eller tekniskt lagrad. Det måste därför vid en objektiv bedömning både för den användare som lämnar t.ex. en omodererad kommentar som för den som endast tar del av information tydligt framgå dels att den som svarar för innehållet tillåter medverkan på webbplatsen av utomstående utan föregående åtgärd, dels vilken information som inte omfattas av ensamansvaret. Om kravet på tydlighet är uppfyllt utgör information som tillhandahålls av annan därmed del av en annan databas skild från den grundlagsskyddade. Om kravet på tydlighet inte är uppfyllt, har det i yttrandefrihetsgrundlagens mening varit möjligt för annan än den som driver verksamheten att ändra innehållet i en informationssamling. Följden blir då att det automatiska grundlagsskyddet för databasen upphör. Det förhållandet att den användare som har tillfört den omodererade kommentaren inte kan ändra eller radera den lagrade informationen saknar relevans för frågan om det yttrandefrihetsrättsliga ansvaret för information på webbplatsen.

Högsta domstolens majoritet fann, då det vid en objektiv bedömning tillräckligt tydligt framgick att redaktionen tillät att annan tillförde information till webbplatsen utan föregående åtgärd från den som drev verksamheten, att kommentaren inte kunde anses ha ändrat innehållet i den databas som hade automatiskt grundlagsskydd (p. 11).

En av Högsta domstolens ledamöter var skiljaktig och uttalade därvid bl.a. att lagstiftningen inte medger att företaget organiserar sin verksamhet så att den lagrade samlingen information delas upp i viss information som är tänkt att omfattas av utgivarens ensamansvar enligt yttrandefrihetsgrundlagen och annan information som är avsedd att ligga utanför utgivarens ansvar och i stället följa vanliga regler för straff och skadestånd, t.ex. för att personer utan utgivarens kontroll själva ska få föra in sina texter i databasen. Om en databas är öppen så att andra kan ändra i samlingen lagrad information, är den inte skyddad av yttrandefrihetsgrundlagen.

Min bedömning

Enligt Mikael Ruotsi, som är doktorand i konstitutionell rätt vid Uppsala universitet och föredragande hos Justitiekanslern, medför utformningen av webbsändningsregeln att alla som livesänder på webben, t.ex. på en egen hemsida eller via Facebook, Instagram, Youtube, Snapchat m.m. omfattas av det särskilda grundlagsskyddet under förutsättning att sändningarna är riktade till allmänheten (Webbsändningar, hemsidor och oönskat grundlagsskydd, SvJT 2017 s. 673 f.).

Jag kan emellertid inte instämma i Mikael Ruotsis bedömning såvitt gäller livesändningar via Facebook. Jag vill angående detta anföra följande.

Vid tolkningen av yttrandefrihetsgrundlagen måste alltid beaktas ändamålet och principerna för lagstiftningen. I detta ligger att man så långt som möjligt bör undvika att det vid tillämpningen kan uppstå oklarhet om var gränsen för grundlagsskyddet går. Med denna utgångspunkt tillgodoses i längden säkrast de samhällsintressen som yttrandefriheten ska skydda (se 1 kap. 1 § första och andra styckena yttrandefrihetsgrundlagen. Jfr den skiljaktiga meningen i NJA 2014 s. 128).

En av de grundläggande yttrandefrihetsrättsliga principerna är den om ensamansvar, vilken innebär att endast en person, i första hand utgivaren, kan hållas straff- och skadeståndsrättsligt ansvarig för det som publiceras.

För att upprätthålla denna princip kan utgivaren emellertid inte hållas ansvarig för sådant han eller hon saknar möjlighet att granska innan det publiceras. Det är av denna anledning (interaktiva) sociala medier¹ i princip anses falla utanför

---

¹ Sociala medier, samlingsnamn på kommunikationskanaler som tillåter användare att kommunicera direkt med varandra genom exempelvis text, bild eller ljud. Sociala medier kan skiljas från massmedier genom att de bygger på ett innehåll som produceras av dem som

det grundlagsskyddade området, eftersom dessa medier tillåter att användarna publicerar sådant som den som tillhandahåller mediet inte har möjlighet att granska i förväg (Axberger, a.a. s. 37). Huvudregeln måste enligt min uppfattning därför vara att den som publicerar något via ett sådant (interaktivt) socialt medium (såsom Facebook) själv blir straff- och skadeståndsrättsligt ansvarig för dess innehåll, oavsett i vilken form publiceringen sker.

Av utredningen i målet framgår att den livesändning för vilken EK har ådömts ansvar för grovt förtal har publicerats av honom via Facebook. Sändningen kunde ses av personer i en sluten grupp som enligt åklagaren benämns ”Den stora gruppen utan regler” (se hovrättens dom s. 16 ö).

Beträffande hur en livesändning via Facebook går till hänvisar jag till <https://www.facebook.com/help/587160588142067?helpref=related>

Jag vill dock särskilt peka på följande information som finns angiven där:

Målgrupp

Under din livestream kan andra reagera och kommentera. Du kan skriva svar på kommentarer eller svara på dem i din sändning. Om du livestreamar till din tidslinje kan du välja målgrupp. När du avslutar din livestream finns den kvar där du delat den som ett videoinlägg.

Av i målet åberopade skärmdumpar (förundersökningsprotokollet s. 100 f.) framgår att mottagarna kommenterat den aktuella livesändningen i realtid. Kommentarererna syns direkt i själva sändningen och kan också omedelbart läsas av alla andra mottagare. Vare sig EK eller Facebook har haft möjlighet att i förväg granska vad kommentarererna innehåller innan dessa publiceras. Av filmen framgår vidare att bl.a. EK interagerar med mottagarna och för en slags dialog med dem genom sändningen.

Yttrandefrihetsgrundlagarna omfattar i princip bara medieformer som kan ges *ett på förhand fixerat* och *i efterhand konstaterbart* innehåll. Principen upprätthålls dock inte undantagslöst. Innehållet i radio- och tv-sändningar som sänds direkt kan inte kontrolleras i förväg. Trots det tillämpas YGL:s ansvarssystem, med vissa undantag, även på direktsända program (Axberger, a.a. s. 37). Websändningsregeln, som omfattar bl.a. direktsända program, torde således utgöra ett undantag från huvudregeln att allt som publiceras kan ges *ett på förhand fixerat* och *i efterhand konstaterbart* innehåll. För yttranden i vissa typer av direktsändningar har grundlagstiftaren dock förutsett problematiken, varför dessa sändningar är undantagna från delar av grundlagsskyddet (1 kap. 8 § YGL). Undantaget innebär att yttranden som förmedlas genom direktsändning av en dagshändelse eller av en sådan gudstjänst eller offentlig tillställning som anordnas av någon annan än den som

---

använder dem (Källa: Nationalencyklopedin, sociala medier.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/sociala-medier>).

bedriver programverksamheten ska bedömas enligt allmänna straffrättsliga regler och i vanlig rättegång (prop. 1990/91:64, s. 112). Sistnämnda bestämmelse torde alltså inte vara tillämplig på den direktsändning det är fråga om här.

Det ska emellertid framhållas att begreppet *program* inte är definierat, vare sig i YGL eller i dess förarbeten. Axberger (a.a. s. 46) anger angående begreppet bl.a. följande.

”Med utgångspunkt i språkbruket vid YGL:s tillkomst får ordet *program* anses syfta på ett tematiskt avgränsat ljud/bildinnehåll, som normalt har ett namn och ingår i ett schemalagt programutbud hos ett programföretag. Detta kallas här *traditionell radio/tv. (...) Andra överföringar av ljud, text och bild* syftar enligt förarbetena på sådant medieinnehåll i databaser som faller under YGL, dvs. överföringar från internet m.m.”

Som jag redogjort för ovan var syftet med 2011 års ändring av webb-sändningsregeln bl.a. att klargöra att s.k. omodererade chatsidor faller utanför regeln (prop. 2009/10:81, s. 47 f. och s. 65 f.). Det kan mot denna bakgrund och med hänsyn till att (interaktiva) sociala medier i princip anses undantagna från det grundlagsskyddade området hävdas att en livesändning via Facebook (eller något annat interaktivt socialt medium) inte kan anses utgöra ett *program* i den mening som avses i yttrandefrihetsgrundlagen, utan istället utgör en integrerad del av den omodererade chattfunktion Facebook (eller något annat interaktivt socialt medium) tillhandahåller användarna. En sådan tolkning stämmer enligt min uppfattning väl överens med det ändamål och de principer som ligger till grund för yttrandefrihetsgrundlagen. En sådan tolkning medför också att en klar och tydlig gräns för det grundlagsskyddade området kan upprätthållas i förhållande till interaktiva sociala medier, eftersom grundlagsskyddet då inte blir beroende av formen för och antal mottagare av sändningen. Det ska här särskilt framhållas att antalet mottagare kan variera beroende på vilken sekretessinställning avsändaren väljer för sin publicering.² Det är vidare så att den som publicerar något på Facebook kan göra det på sin egen yta (tidslinje), på någon annans tidslinje eller som är fallet här, i en sluten grupp.

Jag vill också peka på att situationen i NJA 2014 s. 128 skiljer sig från den nu föreliggande på så sätt att grundlagsskydd i det fallet redan fanns för den part som var klagande i HD och att det där handlade om att parten mot sin vilja ev. skulle förlora detta grundlagsskydd. I den nu föreliggande situationen, där det alltså är fråga om en sändning via ett interaktivt socialt medium som inte från början har grundlagsskydd, kan en alltför extensiv tolkning av begreppet

---

² När det gäller Facebook kan den som publicerar för varje publicering (inlägg) välja målgrupp. Detta kan innebära allt ifrån att offentliggöra publikationen till att visa denna endast för en mycket begränsad krets av användare. Se vidare https://www.facebook.com/help/325807937506242?helpref=faq_content

”program” komma att innebära ett automatiskt påförande av grundlagsskydd för ett medium som inte har ett sådant från början och dessutom för en privatperson, vilket kan få såväl oönskade som negativa konsekvenser (Ruotsi, SvJT 2017 s. 643 ff., särskilt s. 680 f.)

Om Högsta domstolen kommer fram till att automatiskt grundlagsskydd enligt webbsändningsregeln skulle kunna föreligga i ett fall som detta, vill jag framhålla att innehållet i den livesändning EK tillhandahållit har kunnat påverkas av mottagarna, vilket också skett i detta fall. Kommentarererna kan nämligen i detta fall inte anses så tydligt åtskilda i förhållande till livesändningen att denna skulle kunna ha kvar ett sådant automatiskt grundlagsskydd (jfr NJA 2014 s. 128).

Därtill kommer att den aktuella livesändningen publicerats i en sluten grupp på Facebook, varför det också kan ifrågasättas om denna därigenom ”tillhandahållits allmänheten”.

Sammanfattningsvis är det min uppfattning att den livesändning för vilken EK har ådömts ansvar för grovt förtal inte har omfattats av grundlagsskyddet enligt den s.k. webbsändningsregeln i 1 kap. 6 § första stycket andra meningen YGL.

Anders Perklev

My Hedström

Kopia till
Justitiekanslern
Utvecklingscentrum Stockholm
Utvecklingscentrum Göteborg
Åklagarkammaren i Uppsala (AM-75937-16)
Vice chefsåklagaren Magnus Berggren
Kammaråklagaren Pontus Melander